

AINEKOHTAINEN
OPETUSSUUNNITELMA

MUSIIKIN
HAHMOTUSAINEET

Porvoon kaupungin sivistyslautakunta 12.3.2019

MUSIIKIN HAHMOTUSAINEET

Musiikin hahmotusaineiden opintojen yleiset tavoitteet

Tavoitteena on antaa oppilaille tietoja ja taitoja, jotka auttavat oppilaita edistymään instrumenttiopinnoissaan. Opittujen tietojen ja taitojen tarkoitus on myös auttaa oppilaita jatkamaan itsenäisesti musiikin harrastamista musiikkiopisto-opintojen loputtuakin. Opetuksessa käytetään mahdollisuuksien mukaan teknologian suomia apuvälineitä, esim. tietokoneita ja tabletteja sekä näille tehtyjä harjoitusohjelmistoja. Teknologiaa voidaan käyttää hyväksi myös tasosuorituksissa. Niissä voidaan käyttää äänittämistä, videointia tai videoyhteyttä siten, että oppilaan ja lautakunnan ei tarvitse olla samassa paikassa samaan aikaan.

Tietojen kehittämisen aihealueita ovat mm.:

1. Nuottien ja nuoteissa esiintyvien esitysmerkintöjen oppiminen
2. Musiikin rakentamisen perusasioiden tuntemus, esim. sävellajit, intervallit, soinnut, musiikin muotorakenteet

Taitojen kehittämisen aihealueisiin kuuluvat mm.:

1. Esittämisen ja ilmaisemisen oppiminen
2. Oppimaan oppiminen ja harjoittelu
3. Kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen
4. Säveltäminen ja improvisointi

MUSIIKIN HAHMOTUSAINEIDEN PERUSOPINNOT

Musiikin hahmotusaineiden perusopinnot 1

Tavoitteet

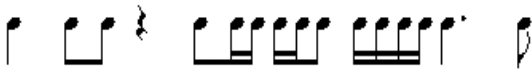
Oppilas:

- oppii esittämään musiikkia suoraan nuoteista soittamalla ja laulamalla
- oppii kirjoittamaan nuoteiksi sekä kuulemaansa että itse tuottamaansa musiikkia
- oppii kuuntelemaan ja kontrolloimaan omaa musiikkiesitystään mm. tasaisen perussykkeen ja sävelpuhtauden osalta
- oppii tuntemaan esitysmerkintöjä ja ottamaan ne huomioon esittäessään musiikkia
- oppii musiikin peruskäsitteet ja osaa tunnistaa ne esittämissään kappaleissa
- oppii harmonian alkeita
- oppii moniäänisen laulamisen alkeita
- osaa nimetä ja kirjoittaa nuotteja g- ja f-avaimilla oktaavialojen C-c3-alueella
- ymmärtää tahtiosoituseroien merkityksen
- osaa lukea ja toteuttaa soittamalla soittokappaleidensa rytmit sekä vetää puuttuvat tahtiviivat valmiiseen rytmiin
- osaa tunnistaa soittokappaleidensa sävellajit
- osaa transponoinnin periaatteen ja pystyy transponoimaan melodioita tuntemissaan sävellajeissa kirjoittamalla ja soittamalla
- osaa tunnistaa ja muodostaa intervaleja priimistä oktaaviin
- tutustuu duuri- ja mollikolmisointuihin

- osaa tunnistaa ja nimetä soittokappaleistaan säkeitä ja yksinkertaisia pienmuotoja (parillinen – kahdenpuolinen)
- tuntee soittokappaleissaan yleisimmin esiintyvän musiikkisanaston ja esitysmerkit

Sisältö

- nuottiavaimet ja nuottiviivasto
- nuotin nimet ja oktaavialat c-c3 g- ja f-avaimilla käyttäen myös ylennys-, alennus- ja palautusmerkkejä
- musiikkisanastoa ja esitysmerkintöjä (katso liite)
- sävellajit kahteen ylennys- ja alennusmerkkiin
- intervallien nimet priimistä oktaaviin
- duuri- ja mollisolmisointu sekä nuotteina että kuunnellen
- perusrytmit kokonuotista kuudestoistaosanuotteihin eli rytmikuviot

- ainakin tahtiosoitukset 2/4, 3/4 ja 4/4
- melodian transponointi
- omien rytmien ja melodioiden keksiminen ja improvisointi
- tunneilla lauletaan nuoteista, luetaan ja kirjoitetaan rytmejä ja melodioita sekä kuunnellaan duuri- ja mollisolmisointuja
- tunneilla käytetään saatavilla olevaa teknologiaa, esim. tietokoneita, tabletteja ym., joilla voi harjoitella opiskeltavia asioita ja tehdä omia sävellyksiä

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason. Arvioinnissa voidaan käyttää kirjallista koesuoritusta ja laulukoetta. Oppilas esittää oman arvionsa oppimisestaan.

Musiikin hahmotusaineiden perusopinnot 2

Tavoitteet

Oppilas:

- kehittää edelleen korvansa kuuntelu- ja erottelukykyä
- kehittää edelleen nuotinlukutaitoaan
- oppii moniäänistä laulamista

Sisältö

Edellisen kurssin asioiden lisäksi:

- oktaavialat C-c4
- lisää musiikkisanastoa ja esitysmerkintöjä (katso liite)
- sävellajit neljään ylennys- ja alennusmerkkiin
- molliasteikot luonnollinen, harmoninen ja melodinen

- intervallien laadut (suuri, pieni, puhdas, puhtaiden intervallien muuntaminen ylinousevaksi ja vähennetyksi)
- musiikkisanoja ja esitysmerkintöjä (katso liite)
- suurten ja puhtaiden intervallien kuuntelu
- kolmisoinnut duuri, molli, ylinouseva ja vähennetty sekä nuotteina että kuunneltuina
- rytmi: tahtiosoitukset 2/4, 3/4, 4/4, 3/8 ja 6/8
- nuottien ja taukojen aika-arvot:

- uusina rytmikuvioina:

- omien rytmien ja melodioiden keksimistä ja improvisointia
- tunneilla myös lauletaan nuoteista, luetaan ja kirjoitetaan rytmejä ja melodioita
- tunneilla käytetään saatavilla olevaa teknologiaa, esim. tietokoneita, tabletteja ym., joilla voi harjoitella opiskeltavia asioita ja tehdä omia sävellyksiä

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason. Arvioinnissa voidaan käyttää kirjallisia kokeita ja kuuntelukokeita sekä laulukoetta. Oppilas esittää oman arvionsa oppimisestaan.

Musiikkiteknologia

Musiikkiteknologian perusteiden opiskelu on hyvin käytännönläheistä. Kurssi painottuu omaan tekemiseen ja tietokoneohjelmien käyttöön. Yleensä syyslukukaudella teemme töitä sekvensseriohjelmalla ja kevätlukukaudella nuotinnetaan.

Suuri osa tehdyistä töistä äänitetään, osittain omilla soittimilla, osittain tietokonesoundeilla.

Tavoitteet

Tavoitteena on musiikkiteknologian hyödyntäminen

- sovituksessa ja säveltämisessä
- nuottien kirjoittamisessa
- musiikin äänittämisessä

Lisäksi tutustutaan musiikkiteknologian historiaan ja internetin musiikkipalveluihin ja ilmiöihin.

Sisältö

- tietokoneen peruskäytön kertaus ja pianon koskettimiston tuntemus
- sekvensseriohjelman käytön perusteet
- laiteoppi ja tutustuminen studion käyttöön
- nuotinkirjoituksen perusteet
- musiikkiteknologian historia
- musiikki internetissä
- musiikkiteknologia käytännössä, mm. ammattilaisvierailut
- musiikin hahmotusaineiden perusopinnot 2 asioiden soveltaminen käytäntöön.

Suoritus

Kurssitarjottimen osa-alueet suoritetaan kurssin aikana tehdyillä töillä ja pistokokeilla. Arvioinnin suorittaa opettaja. Oppilas antaa oman arvionsa oppimisestaan.

Kurssi arvioidaan osa-alueittain

- Notaatio-ohjelman perusteet
- Sekvensseriohjelman perusteet

Muut osa-alueet suoritetaan läsnäololla.

Musiikin hahmotusaineiden perusopinnot 3

Tavoitteet

Oppilas:

- kehittää edelleen kaikkia aiemmin mainittuja musiikin osa-alueiden tietojaan ja taitojaan
- oppii sointumerkkien käyttöä
- oppii soinnuttamaan itse yksinkertaisia melodioita
- oppii tunnistamaan kuulemalla yksinkertaisia sointujaksoja eli kadensseja
- oppii yksinkertaista sointuanalyysyä
- oppii hahmottamaan soittokappaleidensa musiikillisia rakenteita

Sisältö

Edellisen kurssin asioiden lisäksi:

- kaikki oktaavialat sekä oktaavi siirtomerkinnot
- kaksoisylennys- ja kaksoisalennusmerkit
- kaikki sävellajit: duurit ja mollit (luonnollinen, harmoninen ja melodinen molli)
- intervallit laatuineen priimistä desimiin, laatuina suuri, pieni, puhdas, ylinouseva ja vähennetty
- suurten, puhtaiden ja pienten intervallien kuuntelu
- sointukuunteluun lisätään V7
- alustava tutustuminen c-avaimiin
- harmonia: yksinkertaista sointuanalyysyä (kolmisoinnut käänöksineen ja perusmuotoiset nelisoinnut)
- sointuasteet duurissa ja mollissa

- sointujen pohjasävelmerkintä
- kolmisointujen käännökset
- yksinkertaisten kadenssien kuuntelu, sointuvalikoimana I, VI, IV, II⁶, I⁶₄, V, V⁷, V⁸⁻⁷
- nuottien nimet g- ja f-avaimilla oktaavialojen C2-c4 alueelta käyttäen

♯ ♭ × ♭♭ ♯ – merkkejä sekä 8va -merkintää

- rytmi: tahtiosoitukset 2/4, 3/4, 4/4, 3/8, 6/8 ja 2/2 eli alla breve sekä erilaiset tahtilajit
- nuottien ja taukojen aika-arvot

- sekä triolit ja
- omien rytmien ja melodioiden keksimistä ja improvisointia
- tunneilla myös lauletaan nuoteista, luetaan ja kirjoitetaan rytmejä ja melodioita
- tunneilla käytetään saatavilla olevaa teknologiaa, esim. tietokoneita, tabletteja ym., joilla voi harjoitella opiskeltavia asioita ja tehdä omia sävellyksiä

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason yhdessä toisen opettajan kanssa. Arvioinnissa voidaan käyttää kirjallisia kokeita ja kuuntelukokeita. Kurssin voi suorittaa myös tekemällä eri osa-alueista kollegion määrittelemä määrä harjoitustehtäviä. Kurssisuoritukseen kuuluu myös laulukoe. Oppilas antaa oman arvionsa oppimisestaan. Tasosuorituksessa voidaan käyttää hyväksi teknologiaa. Suoritusta voidaan äänittää, videoida tai käyttää videoyhteyttä siten, että oppilaan ja lautakunnan ei tarvitse olla samassa paikassa samaan aikaan.

Musiikin historian perusopinnot

Tavoitteet

Musiikillisten tyylikausien ja soitinten tunnistaminen kuunteluun perustuen.

Kurssilla tutustutaan musiikin historiaan. Käydään läpi musiikin aikakaudet, niiden tärkeimmät säveltäjät, sävellystyytit ja tyylipiirteet sekä kuunnellaan musiikkia. Tutustutaan myös orkesterisoittimiin.

Mahdollisuuksien mukaan käydään kuuntelemassa konsertteja.

Sisältö

- Oppilas osallistuu luennoille, tekee esitelmiä, käy konserteissa ja osallistuu ryhmiin
- Keskeiset tyylipiirteet, sävellysmuodot sekä tärkeimmät säveltäjät ja teokset seuraavista:
 - Renessanssi (lyhyesti)

- Barokki
- Klassismi
- Romantiikka
- 1900-luvun alkupuolen musiikki (lyhyesti)
- Suomalainen musiikki (lyhyesti)
- Orkesterin soittimet
- Musiikkitermit

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason. Arvioinnissa voi käyttää kirjallisia ja kuuntelukokeita tai suoritus voi perustua oppilaan aktiiviseen osallistumiseen tuntityöskentelyssä. Suoritukseen kuuluu myös esitelmän tekeminen. Oppilas antaa oman arvionsa oppimisestaan.

MUSIIKIN HAHMOTUSAINEIDEN SYVENTÄVÄT OPINNOT

Säveltapailun syventävät opinnot

Tavoitteet

Oppilas:

- oppii laulamaan ja kirjoittamaan myös modaalista materiaalia sisältäviä melodioita
- oppii lukemaan ja kirjoittamaan rytmejä, jotka sisältävät myös poikkeusjakoja (mm. trioli, duoli, kvartoli ym.)

Sisältö

Perusopinnot 3:ssa opittujen asioiden lisäksi tulevat:

- intervallikuunteluun suuri ja pieni nooni sekä desimi
- sointukuuntelussa perusmuotoiset ylinouseva ja vä7, soinnut D, m, vä ja V7 käänöksineen
- kadenssi kuunteluun kaikki sointuasteet, lisäksi N6 ja V6/(5)/V
- kirkkosävellajit eli moodit sekä prima vistassa että melodiasanelussa
- rytmin lisäksi poikkeusjaot duoli, trioli ja kvartoli.
- Tunneilla käytetään mahdollisuuksien mukaan saatavilla olevaa teknologiaa, esim. tietokoneita, tabletteja ym., joilla voi harjoitella opiskeltavia asioita ja tehdä omia sävellyksiä ja sovituksia.
- Opiskeluun kuuluu myös improvisointia. Se voi sisältää mm. rytmiiikkaa ja säestysäänien keksimistä melodioihin.

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason kuuntelu- ja laulukokeilla yhdessä toisen opettajan kanssa. Oppilas antaa oman arvionsa oppimisestaan. Tasosuorituksessa voidaan käyttää hyväksi teknologiaa. Suoritusta voidaan äänittää, videoida tai käyttää videoyhteyttä siten, että oppilaan ja lautakunnan ei tarvitse olla samassa paikassa samaan aikaan.

Musiikin teorian syventävät opinnot

Jatketaan teoriaopintoja siitä, mihin perusopinnot 3:ssa päästiin.

Tavoitteet

Oppilas:

- oppii analysoimaan länsimaisen taidemusiikin tonaalisen ajan sointuja, hajasäveliä ja muotorakenteita
- oppii hyödyntämään taitojaan omissa soittokappaleissaan ja mahdollisesti omissa sävellyksissään

Sisältö

- Harjoitellaan neliäänistä sointuanalyysiä, josta löytyvät mm.:
 - hajasävelet
 - sävellajinvaihdokset
 - tavallisimmat muunnosoinnut: välidominantit, modaaliset muunnosoinnut, napolilainen, ylinousevat sekstisoinnut
 - lopukkeet
- Tunneilla käytetään mahdollisuuksien mukaan saatavilla olevaa teknologiaa, esim. tietokoneita, tabletteja ym., joilla voi harjoitella opiskeltavia asioita ja tehdä omia sävellyksiä ja sovituksia.
- Tutustutaan kenraalibasson alkeisiin eli harjoitellaan moniäänisen musiikin äänenkuljetussääntöjä.
- Tutustutaan musiikin pienmuotoihin sekä erilaisiin musiikin merkintöihin ja nuotinnustapoihin.

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason yhdessä toisen opettajan kanssa. Arviointiin voi käyttää kirjallisia kokeita tai sitten kurssin voi suorittaa tekemällä eri osa-alueista kollegion määrittelemä määrä harjoitustehtäviä, omia sävellyksiä ja sovituksia ym. Oppilas antaa oman arvionsa oppimisestaan. Tasosuorituksessa voidaan käyttää hyväksi teknologiaa. Suoritusta voidaan äänittää, videoida tai käyttää videoyhteyttä siten, että oppilaan ja lautakunnan ei tarvitse olla samassa paikassa samaan aikaan.

Musiikin historian syventävät opinnot

Kurssilla tutustutaan musiikin historiaan. Käydään läpi musiikin aikakaudet, niiden tärkeimmät säveltäjät, sävellystyytit ja tyylipiirteet ja kuunnellaan musiikkia. Tutustutaan myös orkesterisoittimiin. Laajennetaan tietämystä syvemmälle kuin peruskurssilla. Mahdollisuuksien mukaan käydään myös kuuntelemassa konsertteja.

Tavoitteet

- Kurssin tavoitteena on antaa oppilaille syventävät tiedot musiikin eri tyylikausien tunnistamisessa

Sisältö

- Oppilas osallistuu luennoille, tekee esitelmiä, käy konserteissa ja osallistuu ryhmiin
- Tyylipiirteet, sävellysmuodot sekä tärkeimmät säveltäjät ja teokset seuraavista:
 - keskiaika
 - renessanssi
 - barokki

- klassismi
- romantiikka
- uusi musiikki (1900-luku)
- suomalainen musiikki
- Musiikin esittäjät
- Musiikkikulttuurin eri muodot

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason. Suoritukseen kuuluu myös esitelmän pitäminen sekä koe, joka voi pitää sisällään sekä kirjallisia tehtäviä että kuuntelukokeen. Oppilas antaa oman arvionsa oppimisestaan.

Kenraalibasson kirjoitus ja soitto

Tutustutaan barokkiajalle tyypilliseen musiikin kirjoitustapaan. Käydään läpi erilaiset sointumerkinnät ja niihin liittyvät käytännöt. Pää tavoitteena on opetella klassisen musiikin äänenkuljetussäännöt niin että niitä osataan soveltaa kirjoitus- ja soittotehtävissä. Soittotehtäviä voidaan mahdollisuuksien mukaan laajentaa barokkiajan kenraalibassokäytännön harjoitteluun.

Suoritus

Opettaja arvioi oppilaan osaamistason. Suoritukseen kuuluu kirjallinen koe ja soittokoe. Oppilas antaa oman arvionsa oppimisestaan.

MUSIIKKISANAT

Musiikin hahmotusaineiden perusopinnot 1

Dynamiikkaan eli äänenvoimakkuuteen liittyviä sanoja:

pp = pianissimo, hyvin hiljaa

p = piano, hiljaa

mp = mezzopiano, melko hiljaa

mf = mezzoforte, melko voimakkaasti

f = forte, voimakkaasti

ff = fortissimo, hyvin voimakkaasti

crescendo (cresc.) voimistuen

diminuendo (dim.) hiljentyen

Tempoon eli esitysnopeuteen liittyviä sanoja:

lento, adagio = hitaasti

andante = rauhallisesti käyden

moderato = kohtuullisesti (andanten ja allegretton väliltä)

allegretto = melko nopeasti

allegro = nopeasti

ritardando (rit.) = hidastuen

accelerando (acc.) = nopeutuen

a tempo = paluu alkuperäiseen tempoon

Muita sanoja

fermaatti = pidäke (pidentää nuotin ja tauon kestoa)

intervalli = sävelväli eli kahden sävelen välinen etäisyys

prima vista = ”ensi näkemältä”, kappaleen esitys harjoittelematta

Musiikin hahmotusaineiden perusopinnot 2

Dynamiikkaan eli äänenvoimakkuuteen liittyviä sanoja:

ppp = piano pianissimo, erittäin hiljaa

fff = forte fortissimo, erittäin voimakkaasti

sf, sfz (sforzando, sforzato) = äkillinen korostus

Tempoon eli esitysnopeuteen liittyviä sanoja:

grave, largo = hyvin hitaasti
andantino = kevyesti käyden
vivace = nopeasti, eloisasti
presto = erittäin nopeasti
ritenuto, rallentando (rit., rall.) = hidastuen
stringendo (string.) = nopeutuen
Tempon lisämäärittelyjä:

assai = kyllin, sangen
meno = vähemmän
molto = paljon, erittäin
mosso = liikkuvasti
non troppo = ei liikaa
piú = enemmän
poco = vähän
poco a poco = vähitellen

Tulkinta- ja esitysohjeita:

alla marcia = marssin tapaan
cantabile = laulavasti
legato = sitoen
maestoso = juhlallisesti
marcato = korostaen
portato = non legato, erotellen, säveliä ei sidota (legaton ja staccaton väliltä)
staccato = lyhyesti, terävästi

Muuta sanastoa:

Da capo al Fine = alusta uudelleen Fine-merkkiin asti

M.M. = Mälzelin metronomin luku, sykäystä minuutissa, esim. M.M. = 60
ostinato = samana pysyvä säestyskuvio, joko melodia tai pelkkä rytmi
rinnakkaissävellajit = duuri ja molli, joilla on sama etumerkintä (esim. C-duuri ja a-molli)
transponointi = melodian siirto toiseen sävellajiin

Musiikin hahmotusaineiden perusopinnot 3

Dynamiikka eli äänenvoimakkuus:

decrescendo = hiljentyen

Tempo eli esitysnopeus:

rubato = vapaa rytminkäsittely (sallii omavalintaisia temponvaihdoksia)
tranquillo = rauhallisesti

vivacissimo, prestissimo = mahdollisimman nopeasti

Tulkintatavan määritelmiä:

agitato = kiihkeästi
con brio = vauhdikkaasti
con fuoco = tulisesti
con moto = liikkuvasti
dolce = suloisesti, pehmeästi
espressivo = ilmeikkäästi, tunnepitoisesti
grazioso = viehkeästi
risoluto = päättäväisesti
scherzando = leikkisästi

Esitystavan määritelmiä:

aksentti = korostus
arco = jousella
arpeggio = murtosointu (soinnun sävelet soitetaan peräkkäin)
glissando = liukuen (säveltasolta toiselle)
ottava alta / bassa = soitetaan oktaavia korkeammalta/matalammalta
loco (edellisen jälkeen) = palataan alkuperäiseen oktaavialaan
pizzicato = näppäillen
sempre = aina
simile = samalla tavoin
sostenuto, tenuto = pidätellen
subito = äkkiä
tempo primo (tempo 1) = paluu alkuperäiseen tempoon
trilli (tr) = liverre, kahden vierekkäisen sävelen nopea vuorottelu
vibrato = väristen, äänentaso huojuu

Muuta sanastoa:

agogiikka = esitysnopeutta koskevat asiat
alla breve $2/2$ = laskuyksikkönä puolinuotti
brevis = kaksoiskokonuotti
coda =
1. loppujakso, muotokokonaisuuden päätösosa
2. kertauksessa hypätään coda-merkistä seuraavaan coda-merkkiin
dal segno = kertauksessa palataan dal segno-merkkiin ja jatketaan loppuun
dissonanssi = riitasointu
dominantti = huippusävel, duuri- tai molliasteikon 5. sävel (V aste)
enharmoninen = sama säveltaso kahdella tavalla merkittynä, esim. cis ja des (toimii oikein vain tasavireisillä soittimilla)
johtosävel = Duuriasteikon sekä harmonisen ja melodisen mollin 7. sävel
kadenssi =
1. sointulopuke (esim. I IV V I)
2. solistin taiturillinen osuus soolokonsertossa
konsonanssi = tasasointu
modulaatio = sävellajinvaihdos (kesken kappaleen)
nyanssi = vivahde, yleensä äänenvoimakkuuteen liittyvä
pääsävellaji = sävellaji, jolla sävellys alkaa, ja johon se yleensä myös loppuu

sekvenssi = saman melodia-aiheen toistuminen eri tasoilla
subdominantti = leposävel, duuri- tai molliasteikon 4. sävel (IV aste)
toonika = perussävel, duuri- tai molliasteikon 1. sävel (I aste)
tritonus = ylinouseva kvartti
unisono = soitto tai laulu yksiäänisesti tai oktaaveissa